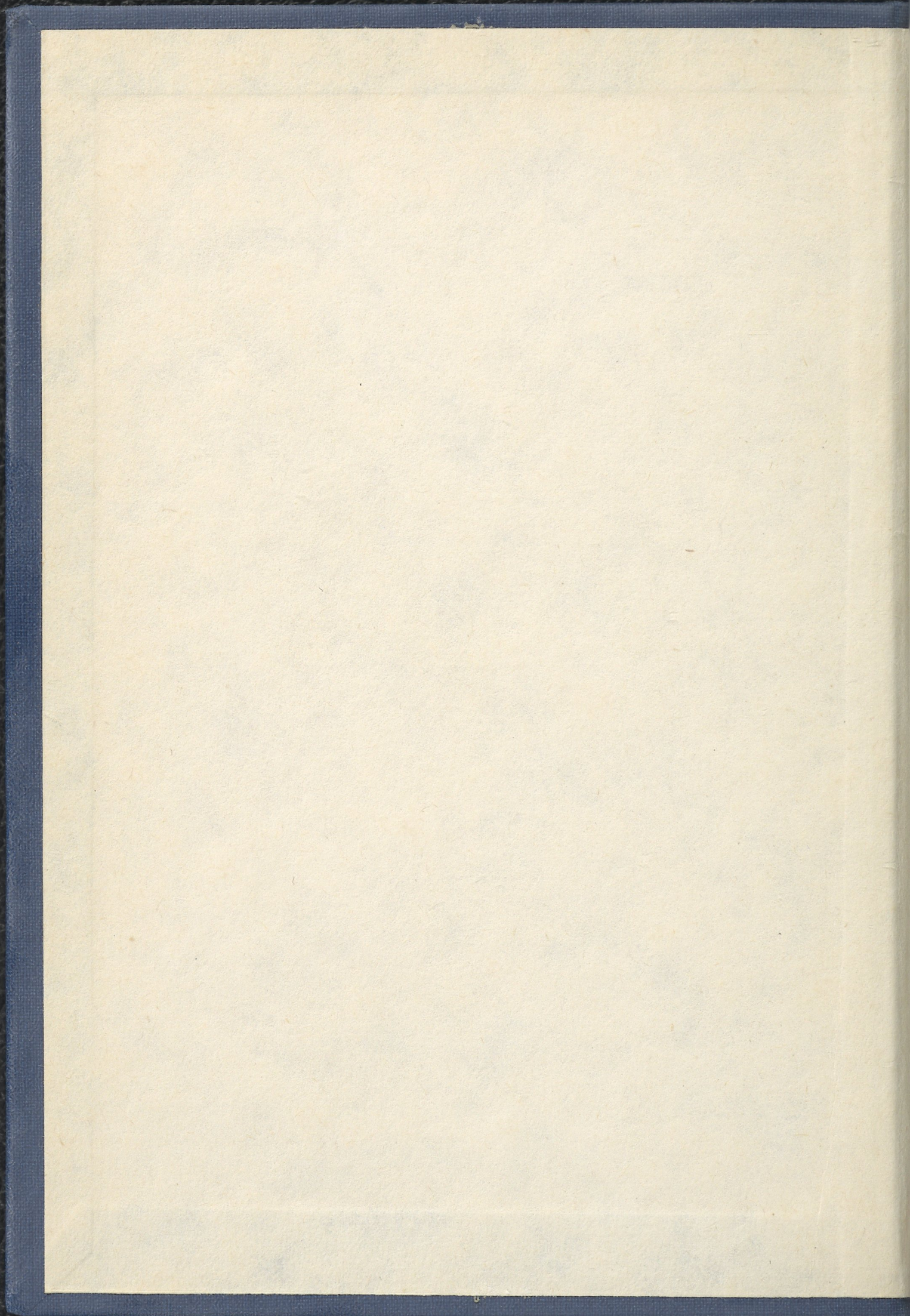
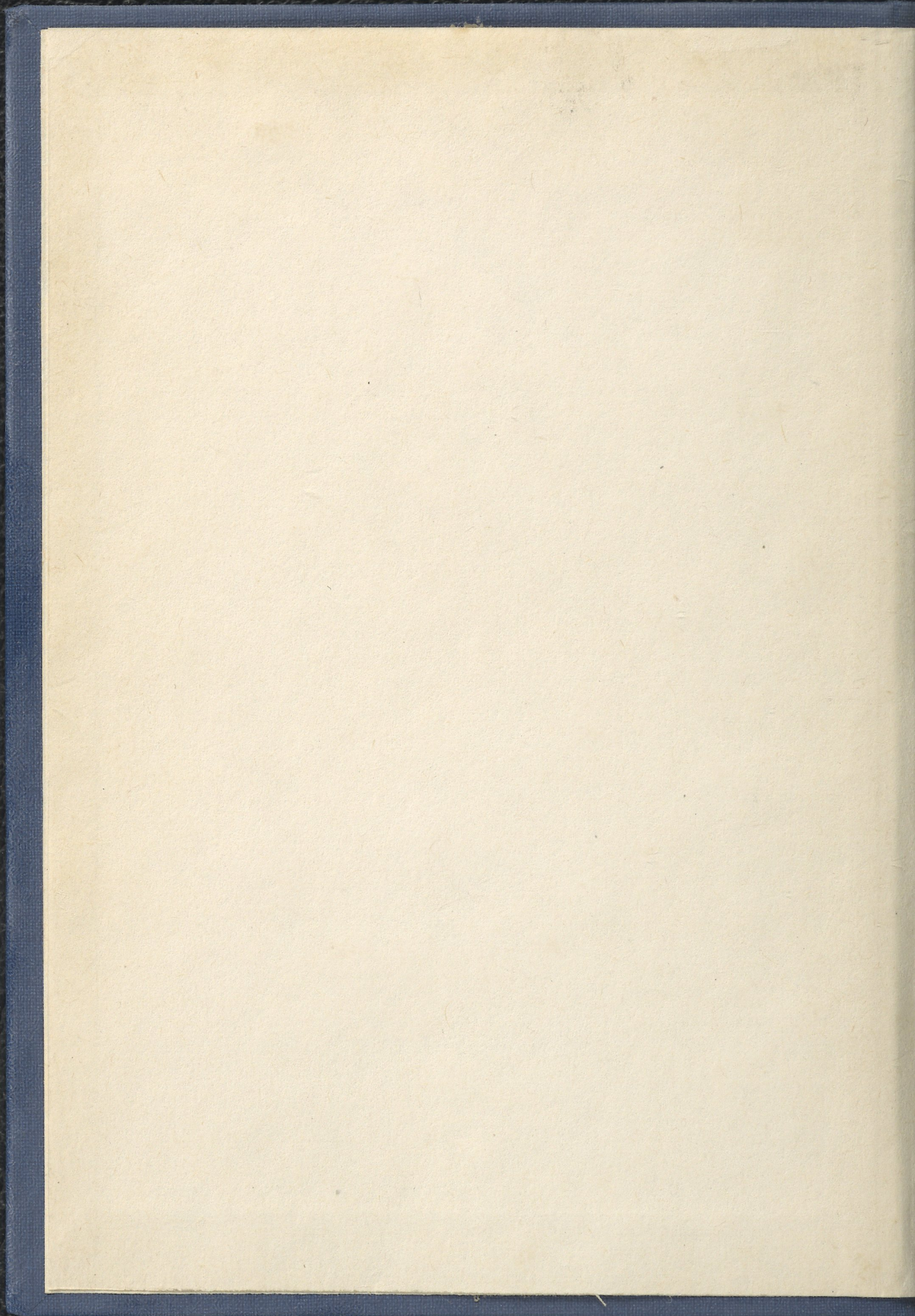

2008635

Г 2.008.635

24824

$\frac{57}{128}$

„ВЫБИРАЙМАСЯ У ПРОЧКИ“!

„СКАРЭЙ У ТОМСКЪ“!

Абъ тоя добра развѣдаў и разтлумачыў народу

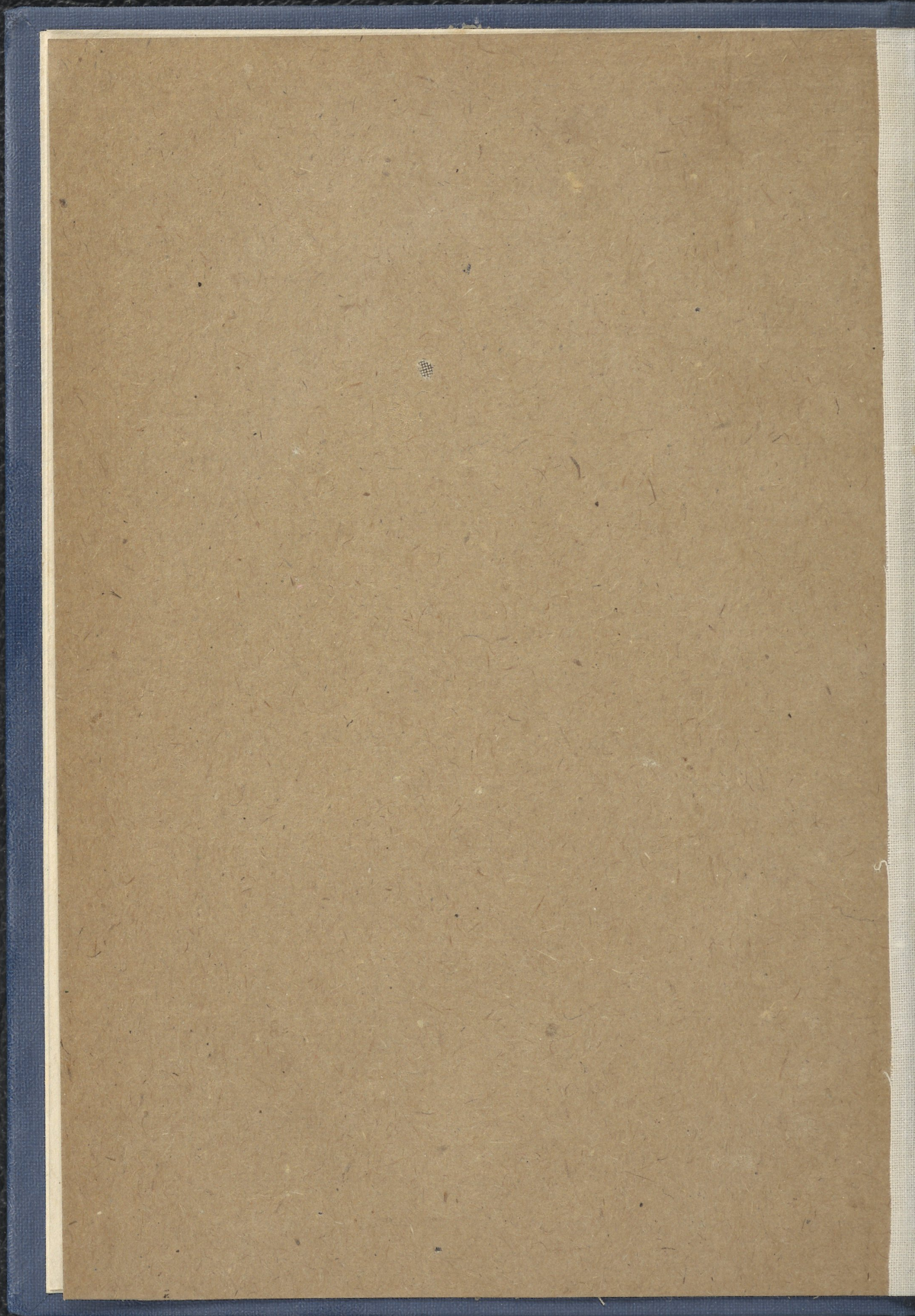
А. І.

«Дурню и мора па каленцы».

Старая прыказка.

Друкавана у Пицярбурху 1896 року.

Складъ глаўны у книжницы Б. Адамовича,
у Мѣнску-Литоўскамъ.

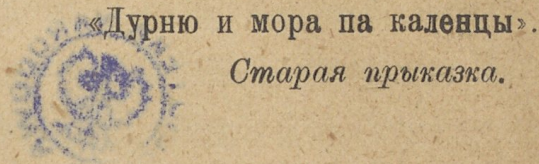
„ВЫБИРАЙМАСЯ У ПРОЧКИ“!

„СКАРЭЙ У ТОМСКЪ“!

*Добрыя вѣсти і міра
Ад М. Варіана
ад аста*

Абъ тоя добра развѣдаў и разтлумачыў народу

А. І.

Друкавана у Пицярбурху 1896 року.

Складъ Глаўны у внижницы Б. Адамовича,
у Мѣнску-Литоўскамъ.

24824

Дозволено цензурою. С.-Петербургъ, 13-го декабря 1895 г.

— 2.008.635 —
▲

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001010136117

Типографія Е. Евдокимова, Троицкая ул., д. 18.

У Томскѣ!

I.

«Дурнюти мора па каленцы».
Старая прыказка.

Пѣршѣ напяршѣ прыпомню байку, выдуманую празѣ разумныхъ людзѣй на тоя, кабѣ научыць заздросныхъ, якѣ трѣба обыходзицца зѣ дабрѣмѣ Божымѣ, намѣ данымѣ, бо няўсёюжѣ ѣсть богацтва што бачыць вока, а жадаючы многа, ня пѣўнага, можна часамѣ утрациць ўсёю што маяшѣ.

Отажѣ кажуць: бѣгла сабака па кладцы празѣ раку и нѣсла у зубахѣ ладны кавалакѣ мяса; увидзяўшы у вадзѣ свой сабачы вобразѣ, ня падумала, и захацѣлася ей таго мяса прызрачнага, дыкѣ разинула ротѣ кабѣ ухапиць знадбу. Аляжѣ якая прыкрая стѣлася ей прыгода: мяса праўдзивая, разумѣяцца, выпала ей зѣ рота и паплыло зѣ вадю быстра, а дурница асталася бязѣ ничѣга.

Отѣ карысьцѣ зѣ заздрасьци якая!...

II.

Вѣльмижъ нѣшта кѣпскія гадакѣ настали!

Няубачышъ, ня паслышышъ ни чога добрага, таквѣля грѣшную работу, дурную гутарку, злую навину, якъ будта у нашай рѣднай зямѣльцы ня машъ ужо прастору жыць выгадна, зъ Богамъ, и багацѣць цндтаю, рѣзумомъ да хлѣбамъ!..

Кажнаму якъ бы то усяго скупа стала; усѣ прагнучъ дастатку бязъ мѣры, адзинъ другому заздросьциць ня вѣдая таго, што усимъ ня быцьжа роўнымі: ни силай, ни ўзрастамъ, ни здароўямъ, ни вѣкамъ, ни маіонткамъ, ни станамъ, ни ўласьцю, бо разницы Боѣ прызаконіў, кабъ были на свѣця людзи старшыѣ и младшыѣ, заможныѣ и мѣнышъ засобныѣ, работники и учоныѣ, слуги и хлѣбадаўцы, Манархи и ихъ падданыѣ зъ правами абываталей рѣдного краю.

Охъ! якаяжъ гэта вялікая, святоя слова: рѣдны край! да треба толька зразумѣць яю и, зъ чесьцю, глыбока хаваць у сэрцы!

Аляжъ людзямъ ціомнымъ, бязъ маральнасьци, заздроснымъ на чужоя, чурающымся шчырай працы, ня прыйдзя наватъ у гѣлавы, якая яны сабѣ зло мнджаць, выгладывая ціонгля за родныя варѣты, кабъ толька гдзѣ нибудзь пажывицца дѣрамъ...

Зямѣлька наша маці, насякла кроўю и потамъ прѣдкаў, жывицѣлька наша! даждалася цяпѣръ таго, што ей

сыны, на одно слова явоґась подлаґо вошуста, ґатовы кидаць яіо и мчаць ґдзѣ хчивыя вочы зыркаюць за ліоґкаю нажываю... Сдрамѣ ґэта бачыць, бо ўсіо тоя смутны знакѣ вѣльми, и сэрца балиць якѣ падумаяшѣ, што сталася зѣ добрымѣ зѣ натуры народомѣ нашымѣ! Даўнѣй, бывала, кіямѣ ня выґнаўбы зѣ сяла аднаґо чалавѣка тамѣ, куды цяпѣрѣ на зламаныя карку ґатовы ляцѣць ґрамадѣю ўсѣю.

Ня такѣ то даўна народѣ акраинѣ нашаґо царства, ўзняўся быў ѣхаць за мора, у Амэрыку, и тысячы яґо прапали марна на чужбинѣ, цяпѣрѣ же зноў, тутэйшыіе Бѣларусы задумали ґуртомѣ прасяляцца у Томскую ґубернію.

Па карчмахѣ (ой тыя корчмы проклятыя!) па вярмахѣ, па зборыцахѣ у ґарадохѣ толька и ґоману дурноґа абѣ томѣ, што хадзили, альба пѣйдуць „записывацца“ да губарнатара на прасялення, бо туды якѣ бы то вызываюць народѣ наґла, павязуць яґо дарамѣ, а на мѣсцы дадѣць ня толька, ґасьцинца, мноґа забудваной зямли, аля надта шматѣ ґрошы, да надараць усялякаго насѣння, „раґатай скацины кажнаму прасялѣнцу; што у Томскай ґуберніи два мѣсяцы толька зимы ліоґкай, а посла ціопла, дыкѣ ціонґля пяюць салаўи, растуць проста у лѣся салодкія яблыки и дули, што пасѣяна бочка збожа уродзиць заўжды поўны засѣкѣ, што тамѣ народѣ будзя вѣлянѣ адѣ падаткаў и рѣкрута. — Отѣ што чауцуць дурни, а другіе слухаюць и даюць вѣру ґэнаму ґлупству, а тымѣ часамѣ робицца вяликая

шкода имъ сѣмымъ и цѣламу краю, бо наватъ сялянѣ заможныіе, имѣющіе грунты уласныіе думаюць пакинуць ихъ и фхаць у Томскъ за богацьцямъ (!) и пакуль што, прадаюць за бязценакъ скацину и ўсякую рухомасьць.

Ачы вѣдая народъ хто яму устроіў тую згубную прыслуґу? у якую іонъ бяду леза? и адъ куль паўстала усіо тоя баламуцтва? Отажъ я разтлумачу сумленнà ўсіо дзѣла.

Кабъ народъ быў ґраматны якъ трѣба и уцьвѣржаны добра у вѣры хрыстовай, то быўбы цвѣрозы, ащендны, маральны, працавиты, знаўбы вартасьць дараґую часу и тую праўду старасвѣцкую што: „бязъ працы, ня ўсьци калачы“; такъ яґо таґды ни хтобы ня падашукаў ня звіоў бы иняпажывіўсябъ дурнецьцю яґо.

Зъ ласки Бога и Манарха даны ужо даўно сялянамъ шырокія правы свабодныхъ абывателей, аднакъ ґрамата у народзя развита саўсімъ слаба, а што значыць абывателнасьць, працавитасьць абъ томъ яще мѣншъ свядомы іонъ, зўлаща, што на адну школу зъ ксіонжками, прыходицца можа трыдцась карчомъ зъ ґарелкаю ¹⁾!

¹⁾ „Хвалиць Бога“! цяперъ Манарха нашъ, штобъ сутрымаць пьянства у народзя, выдаў законъ абъ казіонныхъ кабакахъ. Затымъ кдрчмы маюць закрыцца, а у кабакохъ будзя прадавацца, па дарагой цанѣ, гарелка пятавана, толька на вынась, якъ у крамя, и тутъ ня будзя дазволена ниякихъ пьяныхъ зборыщъ.

тотажъ пьянства у сідлахъ, ня тутъ кажучы, цъвицѣ якъ маць, распуста укаранилася паўшэхная, дзѣўки скромнай, правай цяпѣрѣ са свѣчкаю ня найци у сялѣ, бо малъ усѣ сваявольны, а маладзики карчомники, таквѣля зняважаюць бацькоў, Глумяцца надъ старыми, зводзяць дзяўчатъ, працаваць шыра и зарабляць ня рады, дыкъ и заможнасьци праўдзивай нямашъ, бо „маци зямѣлька такъ рѣдзиць, якъ фй Гаспадаръ Гѣдзиць“, а Гаспадаръ толька зъ помочью Бога можа наладзиць добра свой варстатъ!

Большъ якъ трыццаць летъ таму назадъ, народъ увольняны адъ падданства, мястъ цывилизавацца, стаў, кажучы шырую праўду, бязбожнымъ и здзичалымъ ¹⁾, а заздрасць баѣацца закружыла яму гѣлаву саўсिमъ.

Даўни патріархальны абычай у хаця минуўся, старыхъ ня слухаюць, ня шануюць и наватъ гоняць прочъ распустныіе маладзики. Родныіе браты пры дзяльбѣ бацькаўшыны Грызуцца зъ сабою Грешна и зъ гѣнай склыки здараюцца часта краминалы: братабойства и бацькабойства, альба ня знанья тутъ даўнѣй пажары адъ падпаливаня, празъ мѣсцивасьць, хоць, праўда, Гараць часта сідлы и адъ няасьпярожнасьци зъ аґніомъ, астаўляныхъ бязъ даздру дзяцѣй, да празъ паґанья папяросы, которыя ця-

¹⁾ Хтобы абъ томъ вонтпіў, нѣхъ прачытая довады, друкаваны празъ само духавѣнство. Глядзи „Минскія Епархіальныя Вѣдомости“ за 1889 годъ, №№ 4 и 5.

пёръ смаляць хлопцы и дзяўчата, маль адъ дзяцинства и нихто гэтаі сваяволи ня забараняя.

Зло тожа вялікая, што адзёжу народную, паважную, уласнаго выробу, паскидали и напранули курты да сукни фабрычныя а, быліны, абрады и пёсни старасьвёцкія забыты и пяюцца салдацкія, няпрыстойныя, што ажъ вушы вянуць слухаўшы ихъ; дыкъ якожъ дзива кали цяпёръ ни водна дзёўка на сваіомъ вясёліи на дзяжу ня сядзя... Да яще выдумали спраўляць свадзьбы у пятницы(!), у дзёнь смёрци Бога нашаго Язуса Хрыста, и кали другія хрысьціяня моляцца и пёсьцяць, вясёльніки наши жруць мяса, пьюць да бязпамяци и зъ пьянства блуду поўна...

Даўнэй ніколи таго ня была!.. Отажъ ясна, што пры такомъ станя здзичанья абычаю у народзя, ня можна и падумаць абъ узросьця яго заможнасьци, бо тоя приходзиць толька празъ цнатливую и разумную працавитасьць, а Богъ ня можа блағаславиць лянивай и дабравольна сябъ псующей грэхамъ талпё.

Отъ гдзё прычына таго што народу ня милы сваи углы святых, адъ пращураў дзядзичанья и што іонъ заслышаўшы байку абъ дармдвымъ скарбя за тысячами віорстъ, гатоў тамъ бресьци якъ зваріаваны, ўздагонку.

Но за гэту разгуканую хцівасьць муסיць яму стацца шматъ горшъ, кали мяець зарабляць, учыцца, прамышляць якъ жыць честнымъ трудамъ у зямёльцы роднай, трациць толька часъ дарагі на карчомныя гутарки и

усякія баламуцтвы, а рэшткі грошы аддаў вошустамъ за блудныя навинки, каторымъ николи ня збыцца.

Гэтакъ же жыць ня можна, треба апомницца и вѣдаць, што дурнямъ сапсодванымъ у души, нигдзѣ ня будзя добра, и кабъ имъ стала лепшъ, то, треба паправицца зъ грунту, маральна и научна, и старацца доўга, вытрвала працуючы прыдабыць сабѣ тою цнотаю патребны дастатакъ. Ня машъ другой, таквѣля гѣна прѣстая дарога къ хлѣбу будняму и къ добраму быту, аяна указана намъ законамъ Божымъ и Манаршымъ!

Хто и начай учыць народъ, той хыба яго нѣпрыяцѣль и хоча яго згубы, хоча збыць зъ толку хрысціянскаго... Жадаць наватъ многа хрысціянину ня вольна, а тымъ большъ кабъ „Гатовыя пячоныя галубки ляцѣли намъ самы у губки“, бо чалавѣку предназначана адъ Бога натужываць жылы и правиваць потъ працуючы на жицьця, дыкѣ и найбагатшы адъ працы ня волянъ, а кали гультуя, то грешыць и рана поздна змарнѣя.

Нядумаюця прастыя людзи, што таквѣля вы працуюця, напроціў; усякая праца, чы зъ тапаромъ, чы зъ пяромъ кали сумленна то и цяжка; аля ваша шматъ здравѣйша и крепиць, бо просты работникъ прабывая большъ на чыстамъ павѣтры, смачнѣй зѣсьць и заснѣ! Ня заздросьцьцяжъ занятымъ якою другого працаю! Якъ улѣся разныя дрывы, такъ на свѣця мусяць быць усялякіе людзи, для таго кабъ адны другимъ узаимна служыли, памагали, то тымъ то симъ, водлугъ таго якъ хто што

умѣя. Адзинь дрѡва рубиць, альба зямлю паша, други пиша альба учиць, треци ѣсьди варыць, той друкуя ксіонжки, гандлюя, инны лечыць, гѣны имшу правиць, альба судзиць, рондзиць и т. д. и усѣ яны робяць дзѣла добрая, а злы толька той, хто прагна ляжаць на бѡку и ўсяго заздросьциць ближняму, забыўшы, што богацьця у Бога“!

Трудзѣмсяжъ якъ хто можа, и ня спихайма рѡднаго хлеба зъ лапаты, дыкъ усѣ сыты станямъ, бязъ патребы лишняй рѡскашы, бо ѣй и вѣра хрыстова намъ забараняя. Нятой счасливы хто у саѣця, пры залатымъ загарку, зъ пярсьціонками на пальцахъ ходзиць, аля хто зъ працы рукъ, чы галавы мая скромны быць, да чыстая сумлення, каторая становиць на й д а р а ж е й ш ы скарбъ чалавѣка.

Даўнѣй якъ на свѣца вымоги были мѣньшы и патребы, а маладзюжъ слухала старыхъ и ўся сямья рабила у хату, дыкъ и Богъ спорыў усяму и жылася шырай. Аля па увальнѣньни адъ падданства, новая разпуцанная пакаленьня парвала зямлю на кавалачки, набудала бабыльскихъ халупъ густа, дзѣ ля пажару хыба, и митренжыцна ля нихъ, бо жаль кинуць ихъ и ицьци у зароботки; а тымъ часамъ найшли трудныѣ гады, збожа саўсимъ тання стала и гаспадару толька разумнаму и зъ запасамъ можна якъ нибудзь пракидацца. Адъ тыхъ прыгодъ прыгалели маль усѣ, а якъ пьяницамъ и ня маральнымъ, бязъ ущунья, зрабилася куса, дыкъ пачали красьци, наватъ кони у сваихъ братоў сялянъ и цяпѣръ поўны астроги здаровыхъ дзяцюкоў за зладзѣйства; дру-

Гіѣ же мястѣ научыцца якоґа рамясла, альба стаць у зароботки у фабрыку, чы у дворѣ пры Гаспадарцы, толька надстаўляюць вушы кабѣ пачуць якѣ гдзѣ што сарваць бязь працы.

Отъ и пачули адѣ злыдняў абѣ Томскія дармавыя баґацтвы и туды намѣраны пѣрци, няразабраўшы растаропна у чомѣ дзѣла. Тую вѣсьць, разумѣяцца, разпусьцили знарокѣ вошусты, жулики, знаючыѣ дурндесьць народу, кабѣ мѣць зѣ няґо няґодную карысьць, бо хто записываяцца у нихѣ, мусиць имѣ плациць грошы сколько можа ¹⁾).

Тая навина пашла якѣ зараза на сіолахѣ и народу мѣрамѣ у Галавѣ замѣцццлася адѣ надзѣй на раскошная жыцьця у прочкахѣ. На бяду ходзиць пліотка, што будта ужо мноґа людзѣй паѣхала у Томскѣ, што у два мѣсяцы нажыли ужо сабѣ тамѣ на Соракѣ штукѣ раґатага скоту (!), столькакѣ канѣй (!) дыкѣ и прызываюць будта письмами мѣрѣ, кабѣ туды „хоць бы ракамѣ поўзѣ“ „баґацѣць и панаваць!..“

¹⁾ Угорадзя Ягумяни, мѣнскай Губерніи дазнана, што тамѣ ня даўна дурыли и записывали народѣ на праяслення вошусты: Паўтарацки „крывы“, Журайски, Прохароу и другіѣ. Чытай абѣ томѣ у Газеця „Минскій Листокѣ“, за 1895 годѣ, № 63. Прыпомнимѣ яще, што утомжа Ягумянскомѣ уѣзздзя у 1884 гаду нѣвки вошустѣ Дашкевичѣ, такѣ сама звіоў мноґа народу и правиццальства мѣла мноґа зѣ тымѣ клдпату, пакулѣ ня саслали злыдня у Сибирѣ, а *цѣмтѣрѣ*

*Цѣдрѣжѣ у Талосвицѣ збунтѣвалу кодамѣ
Народѣ*

На тоя баламуцтва зирнула наканѣць начальства, вѣляна слядзиць за падстракацялями и асьцяраґаць народъ, кабъ ня блудзіў дурна и ня рабіў сабѣ тымъ шкоды; аля хоць разумнѣйшыѣ слухаюць, вогуль ня парастаѣ чаўпци сваіо на ўсеѣ лады, дыкъ и задумаў я разтлумачыць народу чыстую праўду.

III.

Аляжъ запытаюць цикавы: Кали гутарка абъ Томскѣ ня праўдзива, то якжа маґла яна паўстаць ни зъ таго ни зъ другоґа, бязъ ниякай прычыны?

На тоя атвѣтъ: праўда што водлугѣ Казки „ня бывая агню бязъ дыму“, затымъ и байку абъ дармавыя баґацтвы Томска, спляли людзи ня зничоґа, да таквѣля пліотка глупая и будзя жутка, Кали, якъ той кажа, „а глѣдзицца Малахъ, што трасца у зубахъ“...

Яще нябошыкъ Монарха нашъ Аляксандръ III, разузнаўшы што народу шматъ выяжджая дурна зъ Яґо царства за мора, кабъ тамъ прападаць, выдаў 13 іюля 1889 году указъ абъ томъ, што кали хто изъ сялянъ, альба мящанъ, бяздомныхъ, но маючых запасъ грошы захоча ѣхаць, исялицца на свой счотъ на казіонныхъ зямляхъ, то можа абъ томъ прасиць уладзу, и такимъ истотна, празначана выдзяляць участки на Сибири, альба на друґихъ даліокихъ пу-

стыхъ акринахъ царства, ня дарамъ аднакъ, а на выкупъ, зъ нѣкатарыми да часу льготами. Отъ и ўсію!

Абъ томъ Царскомъ закона, усяки, мяеть слухаць абытницъ вошустаў, якъ растуць дули на вѣрби, можа прачытаць у ксіонжцы, нахадзящайся у каждомъ Валастномъ Праўленни, падъ заглаўямъ: „Сборникъ разъясненіи Сельскаго Вѣстника, по дѣламъ Сельскихъ Обывателей“¹⁾).

Зъ тыхъ поръ жаднаго другога закону абъ пярсяленьни Царъ нашъ ня выдаў, а цяпѣрашни рухъ пярсяленьчы разбудзили, якъ сказана, вошусты, кабъ ашуканствамъ цягнуць зъ ціомнаго народу карысьць; яны то падмаўляюць ицьци у прочки нѣдзь куды, за нябывалымъ счасьцямъ, бо усюды чалавѣка на свѣця ждже праца, а чымъ іонъ розумнѣйшы и сумленнѣйшы тымъ и счастліўшы будзя. Падробнасьци абъ томъ, якимъ спосабомъ у бацькаўщынѣ жыць и працаваць треба, скажу яще на канцы маѣй ксіонжки, а пакуль тоя, мушу разталкаваць што за таки край абяцаны, Томская губернія, будта малакомъ и міодамъ пывушы.

Отажъ, ляжыць іонъ у Сибиры, у паўночна-усходняй старанѣ царства русскаго, адлеґлы адъ тутэйшаго краю малъ на 6,000 віорсть, за ґарами, за лясамы, за шырокими вадамы, вуды можна будзя упраўдзя даѣхаць па жалезнай дарозы, якъ яіо збудуюць колись, аднакъ

¹⁾ Глядзи пункты 1688 до 1690, стр. 248.

Гэта ўсіожь вѣльма даліока, можа дзѣвѣць разь столько якъ адъ насъ да Пицярбурха, альба да Варшавы. Наука яаграфіи насъ учиць, што зима тамъ пачинаяцца адъ Сянтабра мѣсяца и ляжиць да Мая, правя 9 мѣсяцаў; што марозы даходзяць да 40 градусаў¹⁾, дыкъ дзѣ ля холаду такога страшнага тамъ ня расьць ні якая Садавина, а людзи зимою мусяць хадзиць ня у якихсь тамъ кажаркахъ нашихъ, а зашыты ад ногъ да галавы ажъ у дзѣвѣ махнатыя звярыныя шкуры, бо иначай ни водзинь ня быўбы жыў. Зямля тамъ, праўда, ня згорша, аля климатъ дужа суровы и часу мала для гаспадарства палявога, бо часта марозъ увѣсь уражай памарозиць; затымъ людзѣй у гэтыхъ пустынныхъ прасторахъ пакуль мала, и ўсіо „наводны народъ“, паўсталы пѣршъ изъ катаржникоў ссыланныхъ, а патомъ изъ пярсяленцаў разныхъ.

Пакуль што можнабъ тутъ працавитаму и умѣламу чалавѣку имѣць карысьць зъ рыбалоўства на вяликихъ рѣкахъ и азідрахъ, и зъ паляваньня у драмучыхъ лясахъ, аляжъ усѣ тыя прасторы казіонныя, а зъ прыбыткамъ народу, празъ жалезную дарогу, мусяць уникнуць и гэты прыродны дастатакъ стараны и трудъ чалавѣчы памножицца, т. е. натужицца большъ.

Отъ якъ выгладая праўда чыстая, бязъ усякихъ прыкрасъ, аснована на законныхъ даныхъ.

¹⁾ Кали у насъ ня бываюць большыіе марозы надъ 28 градусаў, и то вѣльми рѣдка.

Разумѣяцца, у томъ краи паўночнамъ, далюкамъ, жыць можна, зўлаца таму хто щыры до працы, богабязны, цввярозы, а ўдабавакъ прыйдзя тамъ зъ розумомъ и зъ патребнымъ запасамъ уласныхъ грошы; аля дурню якѡмусь, гультаю, пьяницы гѡламу тамъ толька скарэй прапасьци, и хоцьбы хто хацѣў вярнуцца, то ужо пэўня ня патрапиць. Паўтараю: толька дурносьць народу тутейшаго, ёсть прычынаю той мані качаванья за свѣтъ зъ свайго рѡднаго краю, бо водлугѣ заграничныхъ Гасударствъ, у нашамъ Заходнямъ краи ¹⁾, насялення мѣншъ у шэсьць альба у сѣмъ разъ, за тымъ ни якай цясноты ня машъ, и доўга треба ждаць, пакуль на праўду цѣсна стая, якъ на прыкладъ у Нѣмцахъ, у Франціи и у другіхъ народаў.

У насъ народъ хоць падзяліў сядзибы даўнія, аднакѣ моѣбы яще жыць у добрымъ быцця, кабъ мѣў розумъ. Нямѣцкіе сялянѣ калн маюць 10 маргоў поля, то жывуць дастатна, мерамъ якъ нашы пановя дзѣдзичы у маіонткахъ: муруюць сабѣ прасторныя камяницы, маюць у нихъ пакои прыбраны хвасьлива, зъ кеіонжками и газэтами на сталàхъ, бо гаспадарства у нихъ научная, а яны самы адукаваны добра, цввярозы, ащѣдны, сумленны и вѣльми прадавнты.

Кали хто гѣтаму ня павѣрыць, то нѣхъ прачытая свѣжу абъ томъ вядомасьць у Пицярбургскай газэця

¹⁾ Губерніи: Вилянская, Мѣнская, Гродзянская, Ковянская, Вицябская, Магилеўская, Кіяўская, Падольская и Валыньская.

„Свѣтъ“ за 1895 год ¹⁾ тамъ усіо тоя аписана вѣльми цікава и выясьняна прычына багацтва нямѣцкаго сялянина, якъ я выжай казаў.

У насъ кали хто зъ сялянъ научыцца чытаць и писаць, то ўжо чураяцца сяла и задумливая якбы убицца гдзѣ на мѣсца писара у воласьць, на урадника, чы инога якдога чывоўничка, бо тутъ можна франтаваць у сурдуця пры загарку...

За тымжа у сіолахъ нашихъ пражывая таквѣля ціомны людъ. Ни хто тамъ ня умѣя добра памалицца Богу, прачытаць разумную ксіонжку, альба законы якія, а праклятая гарелка заливая да рэшты ўсімъ мазгѣ, дыкъ што робицца у гдлавахъ тоя и у гаспадарцы. Школы правя ня убачышъ, ани саду ля хать, а толька карчма тарчыць на пѣршамъ мѣсцы, гдзѣ сабѣ Шмэрка звіў ціоплая гняздо... На улицы вускай гразь и смуродъ страшны, а свиньни валочацца усюды и рыюць. У хатахъ тожа сама, бо народъ зъ парасятами, да зъ курами жывѣ разамъ, адъ чаго тамъ часта хвароба и паторы; блохъ и ўсякай иной брыдасьци поўна, а людзи ня мыты, ня часаны соваюцца зъ кута у кутъ, зъ люльками альба папярсами у зубахъ ²⁾ у падранныхъ рызьнякохъ, якъ старцы якія... у дабавакъ злога, будынки усюды пастаўляны бязъ толку, ня ўлініи, той

¹⁾ Глядза № 200 ст. падъ заглўіємъ „Отголоски“.

²⁾ Даказана научна, што гдзѣ многа пьюць, тамъ многа и кураць, што воба налдоги тыя разамъ плятуцца на грешнымъ свѣця.

туды, той сюды, пасьпираны адзінъ къ другому, сало-
маю крыты, што крый Божа пажаръ, дыкъ цѣла віоска
мусиць ицьци зъ дымамъ у мигъ, н нихто ня разглуз-
даѣцца, што трэбажъ инакшъ нѣкъ урондзиць жыцьця
у сіолахъ... што Гаспадарка патрабуя бадай найразум-
нѣйшыхъ и najlepшыхъ труженикоў, бо яна прэця
свѣтъ кормиць, а бязъ нѣй ня можа быць праўдзива
цывілізванага спалаченства. Доля-жъ нашай Гаспадарки,
пакуль што, вѣльми смутна, кали іею правиць ня прась-
вѣчаны, пьяны народъ! За тымъ патребна вялікая пя-
рамѣна у мысьляхъ и павядзѣньни рдльника тутэйшаго,
и тагды мусялабъ быць лепшъ, и ня сталибъ людзи
бѣгчы зъ зямѣльки, нашай Маці рднай!.. На тоя кабъ
мѣць зносная жыцьця, ня треба яго шукаць за свѣтамъ,
а таквеля налѣжыць працаваць зъ Богамъ и розумамъ
на мѣсцы, бо хоць чуваць, што „за морамъ воць
каштуя залатоўку“ а ўсюжъ лепшъ туды празъ
задрасьць ня хадзиць, бо пакуль той воць, дыкъ боты
зтопчашъ, ноги павяредзишъ, купила прахарчуяшъ и
мусиць спраўдзицца даўняя прыказка, што: „вяліки
кавалакъ горла дзяре“...

Ой святаяжъ бацькаўская ниўка! „бо хоць часамъ
ня уродзиць, аля къ торбя ня даводзиць“,
дыкъ и праўда сязана, што „ўсюды добра, а до-
ма najlepшъ.“

Помницяжъ, помниця людзи тую адвѣчнаю мудрасьць,
ня пазирайця вѣльми за сваи вароты и старайцяся саў-

сяго сэрца кабъ дамы вашы, сіюлы вашы сталися вамъ миль и дастатни, празъ усякую цноту вашу.

IV.

Запытаяця: якъ жа урондзіцца кабъ стала лепшъ?

А отъ якъ.

Гарелку треба кинуць и канѣчна цввярозыми зрабицца, бо бязъ таго николи жаднаго толку ня будзя.

Дальшъ, треба учыцца пильна усяго, гдзѣ толька здарыцца можнасьць.

Часъ треба шанаваць кабъ и минуты ня страциць дарамъ, бо іосецъ разумная прыказка багацѣйшаго на свѣця народу, Агличанъ, што: „часъ то грошы“, а ўласняжъ народъ нашъ у гѣтамъ ня разумѣя ничога и трациць ня толька грошы на пьянства ўсвятки аля и часъ у будни, да на ўсялякія праводы забабонныя якъ: „Градавыя Сярады“, „Выпятры“, „Мяртвыхъ Вяликдзянь“, Миколинъ Бацька „Паликопа“ и Богъ вѣдая што яще. Отажъ треба свяциць толька святки, наказаны хрыстовай вѣрай, прыстойна, зъ малитваю у сэрцы, зъ чытанямъ добрыхъ ксіонжакъ, а ня пьянствамъ грэшнымъ; свяциць такъ, кабъ выпачаўшы брацца зъ падвойнаю ахвотаю да работы. Такимъ спосабомъ прыбудзя у гаду шматъ большъ дарагога часу, а цввярозныя гдлавы стануць мудрей радзиць абаўсіюмъ, што касаяцца дабра сяла и воласьци.

Тагды на школу ня будуць шкадаваць грошы, бо зразумѣюць што наука сялянину канѣчна, якъ и каждаму другѣму. Аляжъ ня только вѣчыца чалавѣкъ у школя, бо и свѣтъ школа добрая, вучыць юнѣ практыки жыцця таго, хто захоча карыставаць; дыкъ ня задамаўляйця дзяцѣй вѣльми, аля пасылайця ихъ тарминаваць къ разнымъ майстрамъ и рамѣсельникамъ, кабъ выучылися: цясѣльства, сталярства, мулярства, кашыкарства, бандарства, кравѣцтва, слясарства, рымарства и т. д. бо тыхъ работъ цяпѣръ многа патрабуюць и добра плацяць.

Такъ сама гдзѣ у якомъ дварѣ жывѣ разумны, працавиты, выплатны, сумленны дзѣдзичъ тамъ шлиця ахвотна дзяцѣй и лишнюю сямью на заробтки и на службу, учыца гаспадарки и другой работы; ушакъ патрэбныжъ тамъ: слуги, парабки, афиціанты, пастухи, аўчары, дзорцы, лідкаи, фурманы, агародники, сыравы, швачки, ахмистрыни, гаспадыни, кухарки, кухары и т. д., а усимъ имъ цяпѣръ хлебъ добры и пэнсія дастатчна прзначана и якъ чуваць, сумленныя слуги дастануць на старасцьць амарытуру у грашахъ, абъ чомъ радзяць ужо, для агульнаго пажытку, самы хлѣбадаўцы.

Да сихъ поръ идзѣ народъ на службу ня ахвотна и лѣпшѣ галець яму у хаця, чѣмъ службыць; аля гэта предрасудаць шкадливы, бо людзи трацяць часъ, зарѣбки и можнасць чаго нибудзь пажытачнаго научыцца.

Добра кажа прыказка, што: „Свиньни хоць хто патрапиць пасѣвиць. аля быць агародникомъ, купатрапиць пасѣвиць.

харомъ майстрамъ и т. д. треба выучыцца, дыкъ за тоя можна и бытъ мѣць лепшы¹⁾). Ня чурайцясяжъ, сялянѣ, раміосль и службы, бо у томъ стыду жаднаго ня ма! напроціў: людзи на тоя, кабъ адзинъ друтому быў выслужны чымъ можа, а усѣ разамъ Богу вѣрна службыць мусяць. Намякну яще, што слуги и рамѣсельники большъ аціортые на свѣця, каля асобъ адукаваныхъ, заносяць у сваѣ сіолы лепшыя парадки и густъ, што ужо и цяпѣрь видаць па троху.

У сіолахъ аднакъ треба завѣсьци парадки другія, Гуртомъ. Зачаўшы адъ пабудаванья школы и наняція вучыцяля, треба адъ разу зъ нараду звѣсьци Гарелку, зъ карчмою разамъ, а кали будзя якая Гаспода зъ пивамъ, зъ ядзеннямъ, для падарожныхъ, то нѣхъ у нѣй завядуцца ксіонжки и Газеты, кабъ народъ прышоўшы тамъ, вольнымъ часамъ, пагаманицъ наважна абъ патрехахъ сяла, могъ за разамъ прачытаць штось пажытачнаго и давѣдацца, ня адъ вошустаў и дурыцялюў, якъ цяпѣрь, аля зъ таго чытанья, гдзѣ якъ што чуваць на свѣця, якія Законы вышли и т. д., бо кажны чалавѣкъ ня адзичалы мусиць рупицца абъ тоя, и тымъ самымъ ціонгля большъ цывилизавацца. Сіолы патрехабъ будаваць у роўны линіи, вулицы асу-

¹⁾ Помница и тоя, што зарабліюныя грошы треба бярэґчы ня па кублохъ, кабъ фли мышы, а у збѣраґатальныхъ касахъ, и мѣць зъ нихъ прыбытакъ у прѣдцанця.

шыць зь прадвѣчнай грази, празь капанья канаў, альба брукаванья гдзѣ камѣни дастатакъ.

Канѣчна належиць такжа засадзиць фруктавыя садки ля хатъ, дыкъ якъ людзи будуць мѣць сваѣ авдцы, ня пйдудць красьци чужыхъ и зразумѣюць лепшѣ святасьць чужой ўласнасьци.

И гаспадарства у вогуля ня можа быць такая якъ ъсть. Свѣтъ мудрѣя, дыкъ и сялянину пры таляграфыхъ и жалезныхъ дарогахъ мудрейшымъ стацца треба празь науку. Ня той ужо часъ кабъ кдрпацца у зямли бязъ толку, усю мусиць быць цяпѣръ абрахована и зробляна водлугъ найноўшай, дасьвядчонай прахтыки. Па нѣкатарыхъ дварохъ у насъ тоя ужо можна бачыць и укѣмиць, якъ што робицца зь помочью науки.

Ѣсть надзѣя, што у валастныхъ школахъ будуць учыць аснаўныхъ правилъ гаспадарства, агародництва, пчальництва, лясництва и даўбы Богъ скарей тоя, а тымъ часамъ треба старацца добры прыкладъ браць гдзѣ толька можна. И такъ, штобъ удабрыць пусташы, належиць сялянамъ сѣяць Лубинъ, бо гета расьлина малъ цудоўна правиць зямлю и даѣ шматъ ценнаго насѣня. Скотъ тожа треба гадаваць разумнѣй. Ня абъ личбу штукъ, аля абъ выгадаванья скоту малочнаго и мясистаго ходзиць.

Зь тою цѣлю сяло, усѣю грамадою, павинна сабѣ купляць расовыя бугаи, дзѣ ля разплоду малочныхъ кароў, а патомъ такъ сама грамадою, наняўшы сыравара, рабиць сыры, на спосабъ швайцарски альба гаяндерски

и прадаваць у ґорадъ, у маґазыны, бо цана такихъ сыроў малъ патройная.

Надта кажная сяло мусиць сабѣ завѣсьци сваю мирскую краму, кабъ даставаць таваръ найтанѣйшы, зъ пѣршай руки.

Што касаяцца усялякаґо збожа, и воґуля прадуктаў ґаспрадарства, то ихъ треба прадаваць ня иначай, якъ празъ камісійныя канторы, званыя Сындыкатами ґаспадарскими, каторыя цяпѣръ паўстаюць у ґарадохъ, уласня для тоґа, кабъ кажды ґаспадаръ ня шукаючы купца, звыкля Круцяля, моґъ збыць свой таваръ тожа упѣршыя руки и заразамъ тамъ купиць што патрэба для ґаспадарства, якъ: плуги, бароны, косы и усякую што только падумаць снасьць. Тымъ спосабамъ прадаўшы най даражэй сваіо и купиўшы найтанѣй што трэба, ґаспадаръ зарадны и цввярозы ашчендзиць мноґа, зўлаца, што тутъ ниякихъ ня будзя разходаў на ґлупыя „барышы“, и часу дараґоґа ня страцишь, якъ цяпѣръ, бадзяючыся па тарґдохъ, а потымъ па карчмдохъ, што часта и палавины ґрошы да дому ня давязѣцца, а якъ добры хмѣль, то и усіо пакрѣдуць, да разамъ и зъ каніомъ, дыкъ праспаўшыся бяда хоць тапися ..

V.

Яще апошняя слова.

Якъ народъ паскидаў народную адзѣжу, то и выробы дамовыхъ ткани уникли, а на фабрычную усякую тандѣту мноґа идзѣ купила марна, бо зъ таґо ня машъ ни выґоды, ни красы, а таквѣля шкода яўна.

Требажъ вѣдаць и разумѣць, што строй народны: ціоплы, паважны, хвасьливы зъ прадвѣку стасоўны да нашаго климату и затымъ здароўю службыць.

На доўгія суконныя свиты мужчынъ, падпаясаныя тканымі штучна альба інymi пасама; на пѣкныя гарсеты, вышываныя спадницы и кашули у „лукатки“, „шклюды“, „цэркаўки“ и т. д. Маладзиць и Дзяўчатъ, да кали яще тыя заплятуць коски чырвонымі стужкама, наложачъ на шыю блисьцящыя пацярки ня наглядзѣцца, а якъ хорамъ зацяюць сребнымъ гдласамъ рддную пѣсьню, дыкъ и заплакаць хочацца, такъ бяре сваіо за сэрца!.. Аўсіоужъ тоя забываць стали сялянны цяпѣрь!..

Адзѣжа ваша зрабілася куртата, паркаліова у кабѣтъ, добра азначаю паўсталы кѣпски абычай у народзя.

Ой злѣ!

Сялу патребны паважныіе мужы-гаспадары и працавитыіе, гречныіе дзяцюки и хлопцы, а ня апди, цыбатые савиздралы и „жулики“; патребвы разтаропныя гаспадыни, скромныя, здаровыя маладзицы и дзявицы, а ня разпустныя, вѣтрамъ падшытыя, блѣдныя „Букѣтки“, „Имасьцянки“ и „пастацянки“...

А гледзѣцясяжъ на блудъ! На што вамъ тыя брыдкія курты, да жакѣты? Сукни да кофтки? на што гуляць ня зграбна пѣкія „Бундрыли“? кали маяця свой паважны „Ганяць“, каторымъ бывала пачыналася усякая народная вясіолаець; сваѣ, якъ агонь жаркія „мяцѣлицы, качаны, Гандзи, лавониhi и т. д.

Народъ задумаў малпаваць мящанъ и друґихъ, а ня вѣдая таґо, што іонъ у сваѣй народнай быліня таки маляўничы и паатычны, и што яму наватъ завидуюць у томъ дзѣля найбаґацѣйшыя людзи!

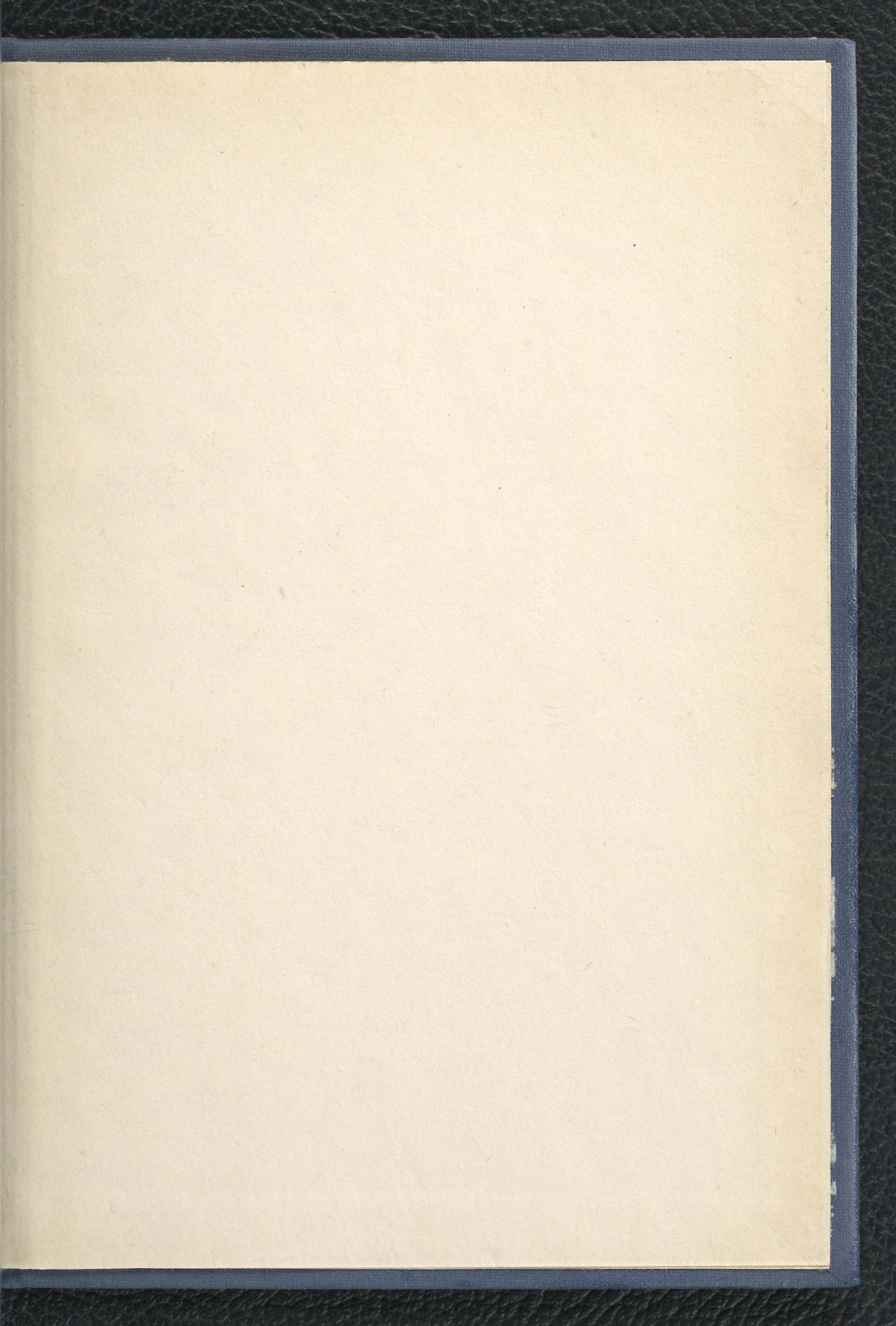
У милу́йцяжъ сваіо рѣдная, пакинѣця ўсіо мѣдная, вамъ ни якъ ня да твѣры и ня да толку сѣльскаго!

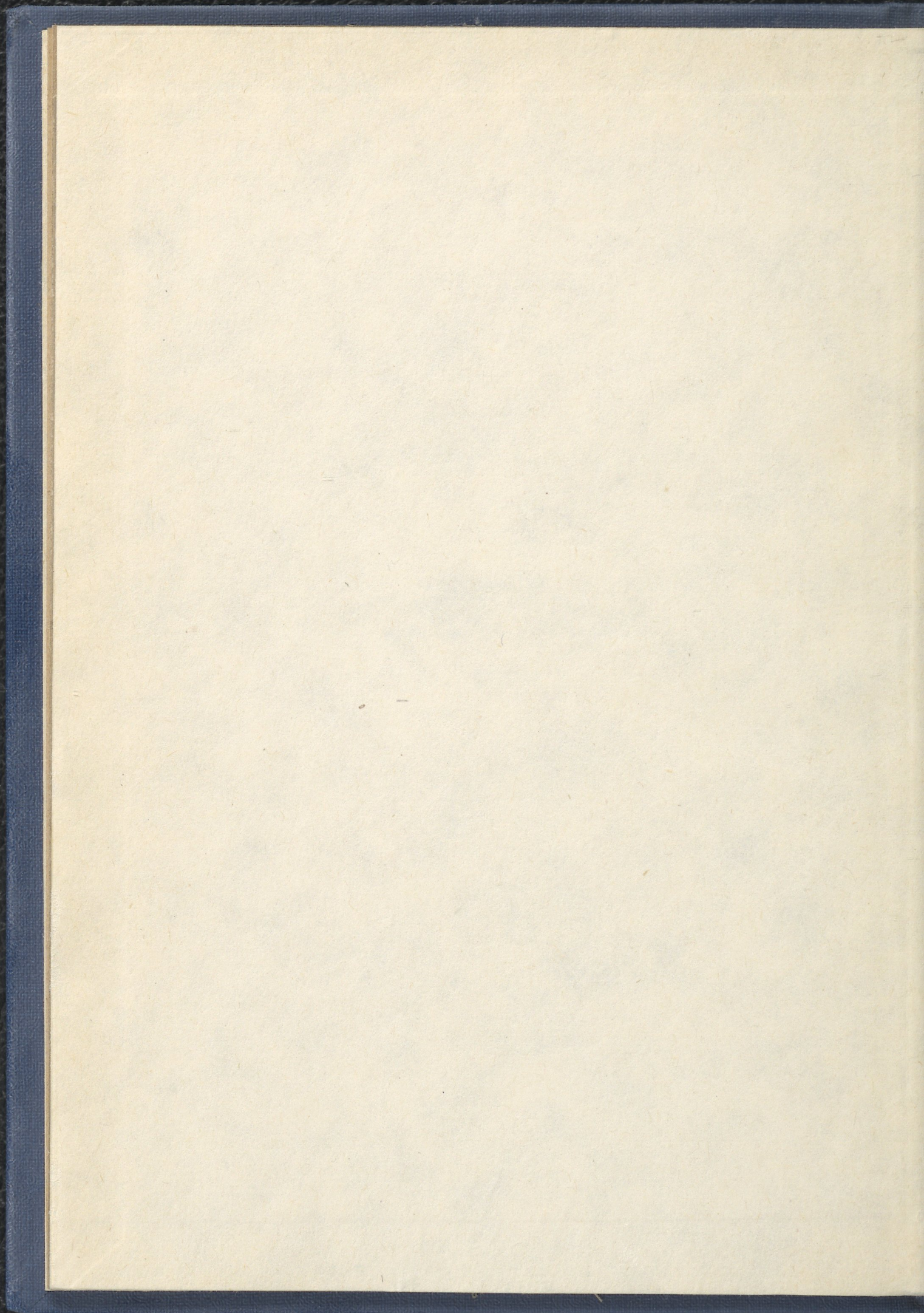
Зачниця ткаць даўнія ткани, адзявацца у народны, свой, пѣкны и ціоплы прыадзѣваць; ня забывайця пѣсни старыхъ якъ свѣтъ, тѣливыхъ якъ маці, а стѣняцяся лепшымі здаравѣйшымі, прыґажейшымі баґатымі! Якъ зъ часамъ народъ такъ урондзицца мудра празъ праўдзиваю ґрамату, якъ научыцца усякихъ раміосль, стѣня ахвотна службыць и зарабляць усюды, якъ настроиць ґаспадарку, сваи хаты и ўсіо водлугъ патрэбы праґресса, то пазная смакъ духовы у рѣднай старанѣ, ґдзѣ яму будзя жыцца выґѣдна, мила и хыба таґды варіаць яки захацаицца у прочки, кидаць сваіо святоя, для няпеўнаґо на чужбинѣ даліокай.

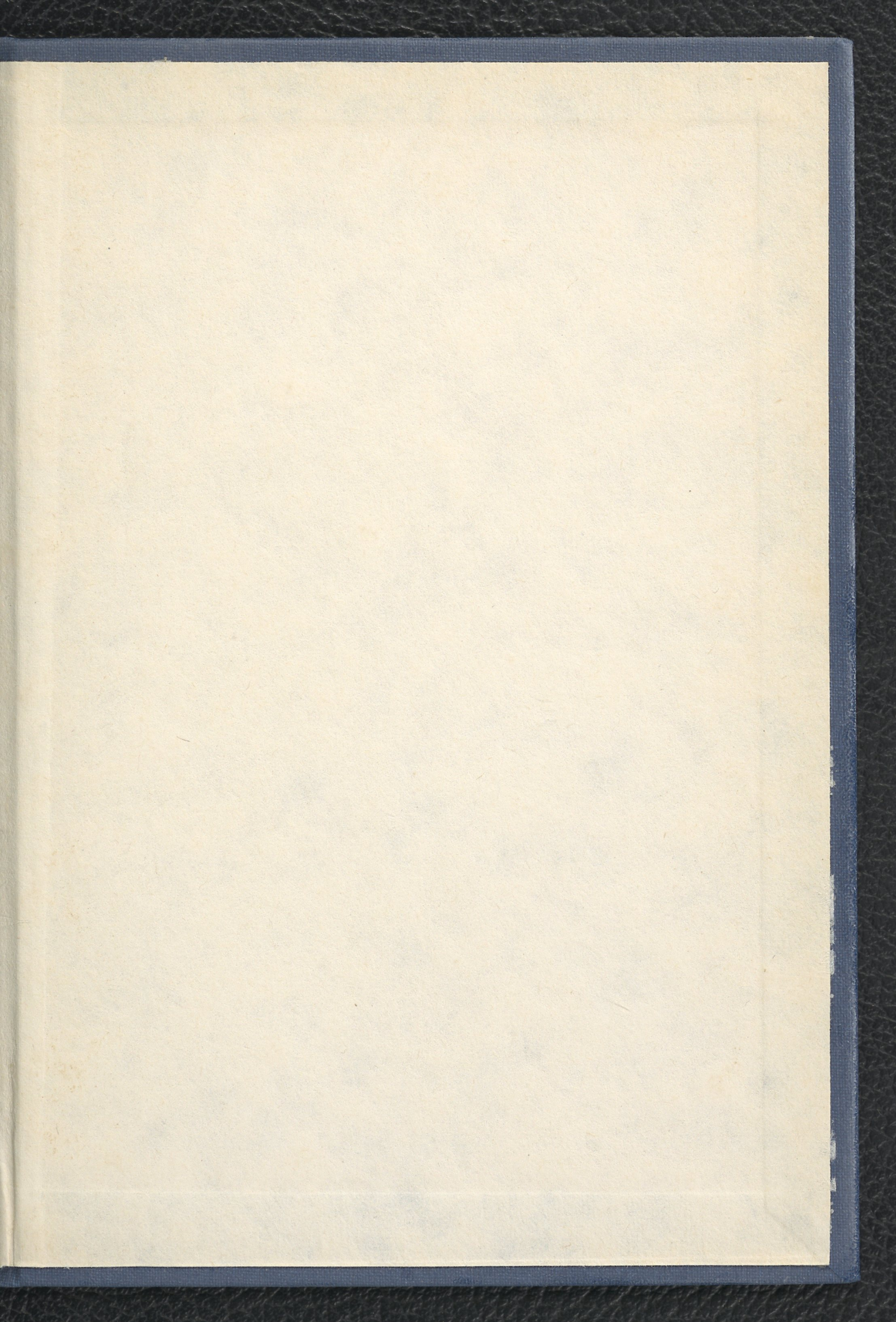
Дыкѣ Брацьця! старайцяся адъ усяґо сэрца прыдабыць што найбольшъ цноты хрысьціянскай, маральнай и научнай асвѣты, а рѣшту ужо даець Боґъ добры сута зъ зямѣлки рѣднай, ktorую мусиць Іонъ празначыць вамъ самъ, на варстатъ працы вячыстай, кали вы у нѣй параджаіліся и рахуяцяся яя сынамі. Да працыжъ брацьця! да працы зъ Боґамъ!!

ЦѢНА—10 коп.

BN

BIBLIOTEKA
NARODOWA

2008635

Biblioteka Narodowa
Warszawa

30001010136117